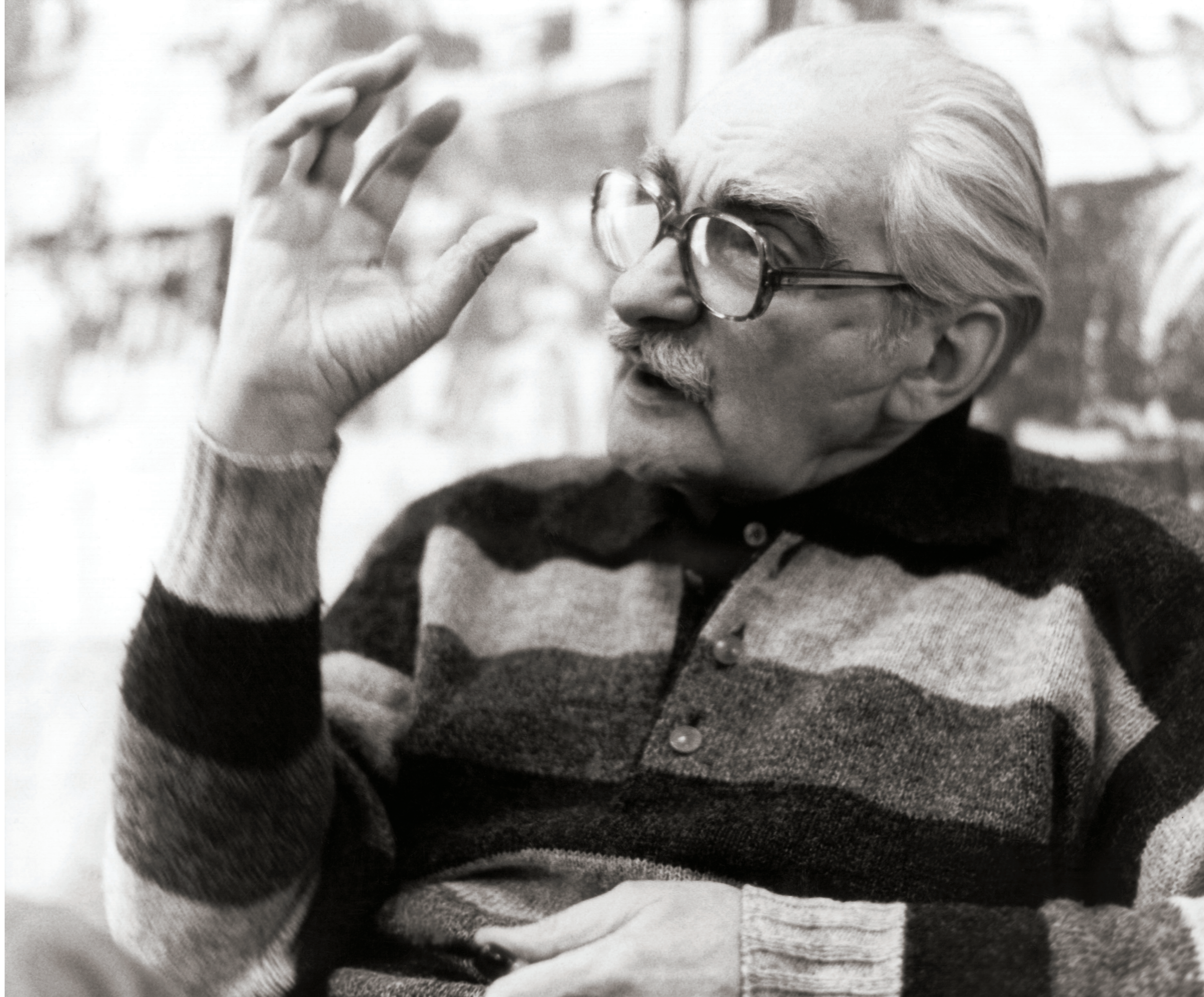

სევდიანი ოპტიმისტი

„მე მხოლოდ და მხოლოდ ხელოვნებას
უნდა ვემსახურო! ვფიცავ, ვერაფერი
დამიდგება წინ ამ დიადი მიზნის
მისაღწევად! ვფიცავ, მარად
ერთგული ვიყო ჩემი დევიზისა – წინ,
ხელოვნებისაკენ! და თუ ოდესმე ამ
ფიცს ვუღალატებ, ვუღალატებ ჩემი
ცხოვრების პრინციპს, დაე, თავს
დამატყდეს ყველანაირი ბოროტება და
უბედურება. წინ! ხელოვნებისაკენ!“

მიხეილ თუშანიშვილი

ვახიშვილის სახელს ატარებს) პატარა, იტალიურ ეზოში ცხოვრობდა. მიშას მამა წარმოშობით რუსი იყო – ივან ტრუფანოვი, დედა კი ქართველი ქალბატონი გახლდათ – თამარ თუმანიშვილი. თავდაპირველად მათი შვილები – მიშა და ნინა, მამის გვარს ატარებდნენ, მიშა თბილისის 42-ე საშუალო სკოლაში ტრუფანოვის გვარით მიიყვანეს, თუმცა უმაღლესში ჩაბარების წინ, რატომღაც, დედის გვარზე გადასვლა გადაწყვიტა.

ცამეტი წლის იყო, როდესაც რუსთაველის თეატრში, სანდრო ახმეტელის სპექტაკლი „ყაჩაღები“ – „ინ ტირანოს!“ ნახა და პირველი თეატრალური „შოკი“ მაშინ მიიღო! ბიჭი ისე მოიხიბლა ციხე-კოშკებით, შთაბეჭედავი დეკორაციით და, რაც მთავარია, სამართლიანობისთვის მეტძოლი მამაცი ადამიანებით, რომ რამდენიმე კვირის განმავლობაში ადგილს ვერ პოულობდა, სულ ამ სპექტაკლზე ფიქრობდა, „ყაჩაღებს“ თავისებურად თამაშობდა – მის გონებაში ეზოს ყოველი ხე ბოჭემიის ტყის ნაწილი გახდა, სარდაფი კი – ტავერნა, სადაც შეთქმულები იკრიბებოდნენ და აჯანყებას ამზადებდნენ, ეზოში ყველა კედელი სპექტაკლის მიზანსცენებით მოხატა – ეს კი ველარ აიტანა მეზობელმა ქალმა, გაუბრაზდა და ნახატები წაუშალა, თუმცა მეორე დღეს მიშამ მას ახალი მოხატულობა დაახვედრა.

მომავალი რეჟისორის კიდევ ერთი განსაკუთრებული თეატრალური შთაბეჭდილება 1934 წელს, ნალვერის მახლობლად მდებარე სოფელ ტბაში გამართულ „წითელქუდას“ პრემიერას უკავშირდება: ბავშვები დილიდან ეზიდებიან ტყიდან ხავსს და სათუთად ფარავენ დიდი აივნის იატაკს, „სცენა“ ყველა მხრიდან საბნებითა და ზენრებით შემოუსაზღვრავთ. შემდეგ პატარა ნაძვები მოაქვთ და ამაგრებენ – უნდათ დეკორაცია ნამდვილ ტყეს დაამსგავსონ. მსახიობებიც გულმოდგინედ ემზადებიან – მგელს სახეზე მურს უსვამენ, ბებიას კი უხვად აყრიან პუდრს – სხვა გრიმი არ გააჩნიათ. წითელქუდამაც ჩაიცვა თავისი კოსტიუმი, მორგო ქუდი, ერთი-ორი რეპეტიციაც გაიარეს და მსახიობებიც მოიხმეს. პატარა სცენისმოყვარეებს იმ დღეს განსაკუთრებული სტუმრები ჰყავდათ – მსახიობებთან შორის მათი მშობლები და რუსთაველის თეატრის მოღვაწეები ისხდნენ: სანდრო ახმეტელი, ირაკლი გამრეკელი, დიმიტრი მჭავია, კუკური პატარიძე. მიუხედავად

იმისა, რომ ფაფახიან მგელს შუა წარმოდგენაში უცებ ტექსტი დაავიწყდა და მაყურებელმა სპექტაკლი მხოლოდ სანახევროდ იხილა, ტაში მაინც დაიმსახურეს, მიშამ კი, იმპროვიზაციის უნარი იქვე გამოამჟღავნა და უხერხული მდგომარეობის გამოსასწორებლად, ფიგაროს კავატინა და მეფისტოფელის არია შეასრულა. საპატიო სტუმრები კმაყოფილები მიუსხდნენ სუფრას, ჩაის სმას და თავიანთ საუფროსო საქმეებზე საუბარს შეწყვეტენ, მიშამ კი გვიანობამდე ვერ დაიძინა, იმ დღეს მიღებული შთაბეჭდილებები მთელი ცხოვრების მანძილზე გაჰყვა და შემდეგ, მისი ერთ-ერთი საუკეთესო სპექტაკლის, „ჭინჭრაქას“ საფუძვლად იქცა...

სკოლაშიც დგამდა სპექტაკლებს და თავი „ნამდვილ ხელოვანად“ მოჰქონდა, პარალელურად ბევრს ხატავდა და ეს საქმეც დიდ სიამოვნებას ჰგვრიდა, ამიტომაც ვერ გადაწყვიტა არქიტექტურა უფრო მოსწონდა თუ თეატრალური ხელოვნება. ერთხელ, მერვე კლასში, ახალი სტილის სათეატრო ნაგებობის შექმნის იდეა გაუჩნდა, დიდი პროექტი დახაზა და შესაბამისი მაკეტეც გააკეთა – ახალბედა არქიტექტორმა ერთ შენობაში მოაქცია ოპერა, დრამატული თეატრი და ცირკი.

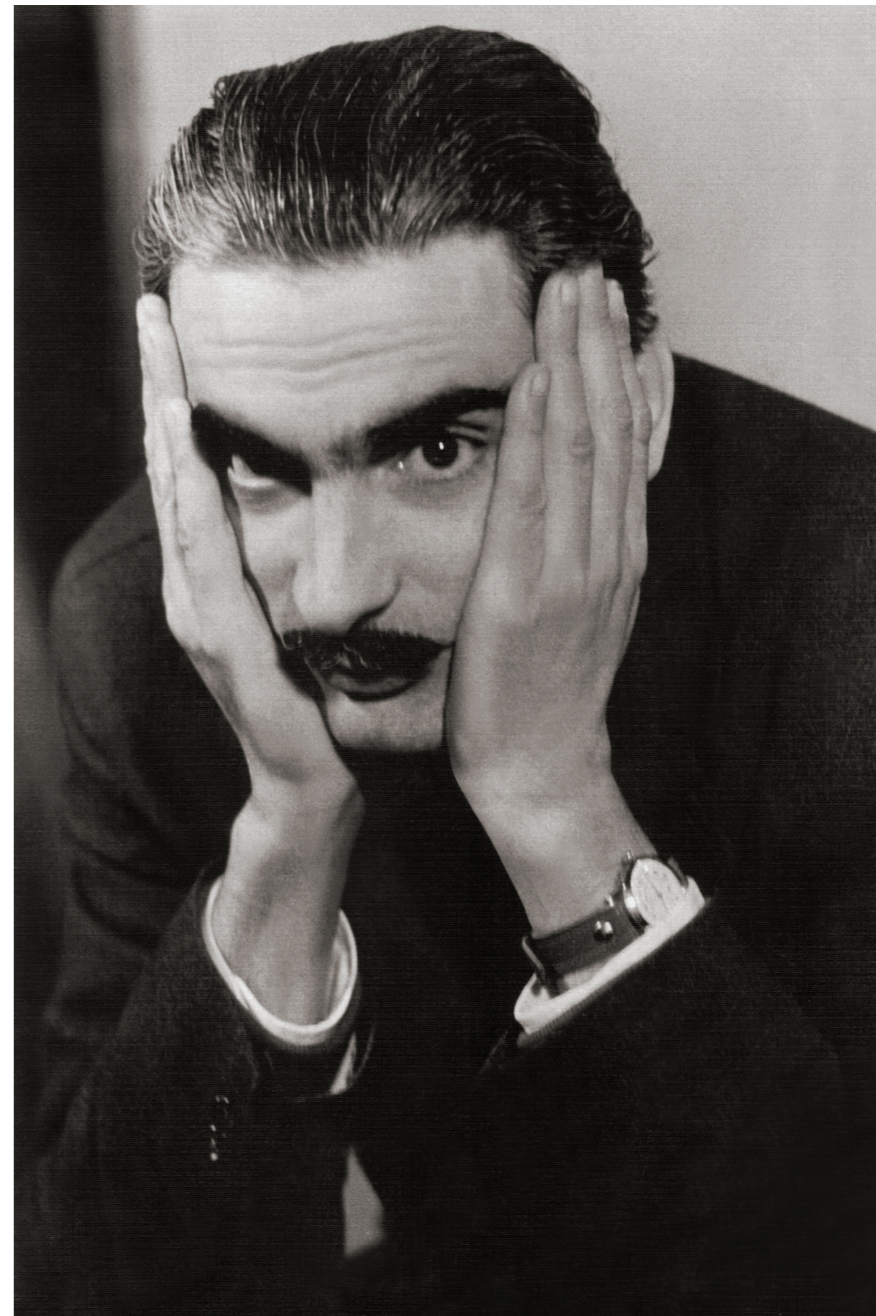
15 წლის რომ გახდა, მამამ მოზრდილი, სქელყდიანი რგეული არუქა და უთხრა – წერე, გამოგადგება, რაც აგაღელვებს, ყველაფერი ჩაწერეო. მიშამ მამას დაუჯერა და მას მერე დღიურის წერა მთელი ცხოვრების მანძილზე არ შეუწყვეტია. სკოლა რომ დაამთავრა, მიშამ დღიურს ასეთი ფიქრი გაანდო: „...სიზმარში მგონია თავი! ჩაიარა ათმა გრძელმა წელიწადმა... დავამთავრე სკოლა, მივიღე წარჩინების ატესტატი. როგორ მოვიქცე მომავალში? სად გავაგრძელო სწავლა? მოსკოვში?“ ვერ გადაწყვიტა მოსკოვის არქიტექტურულ ინსტიტუტში ეცადა ბედი, გიტისში თუ კინემატოგრაფიის ინსტიტუტში, კინორეჟისორობაც ხიბლავდა, თეატრიც და არქიტექტურაც. დაბნეულობის მიუხედავად, ერთ რამეში ნამდვილად დარწმუნებული იყო – ის აუცილებლად უნდა ემსახუროს ხელოვნებას! „მთავარია არ ავყვე ქალების ცდუნებას! ეს დამლუპველია!“ – იქვე მიუწერია 18 წლის მიხეილ თუმანიშვილს. საბოლოოდ არჩევანი მაინც არქიტექტურულ ინსტიტუტზე შეაჩერა, თუმცა, საუბედუროდ (თუ საბედნიეროდ), გამოცდები ვერ ჩააბარა – ხატვაში ჩაიჭრა და შინ გულდაწყვეტილი და დაბნეული დაბრუნდა.

თბილისში კი იმ დროს საშინელება ტრიალებდა. 30-იანი წლების ბოლო იდგა. ხალხს უკვე ერთმანეთის შიში გასჩენდა, ცდილობდნენ „იმით“ თვალში არ მოხვედროდნენ, ადამიანები ღამით სახლებიდან მიჰყავდათ და სადღაც უჩინარდებოდნენ... მიშას კარგად დაამახსოვრდა ის დღე, როდესაც მისი კლასელი ლევან ჩიხლაძე სასკოლო კრებაზე გამოიყვანეს და აიძულეს საკუთარი მშობლები საჯაროდ დაეგმო – ისინი ხალხის მტრებად იყვნენ აღიარებული. ხალხი ერთმანეთში ჩუმ-ჩუმად ხუმრობდა: „საბჭოთა ავადმყოფი ყველაზე ჯანმრთელი ავადმყოფია მთელ ქვეყანაზე!“ „ჩვენ აქ საოცრად ბედნიერები ვართ, იქ კი, საზღვარგარეთ, მხოლოდ ფაშისტები და მტრები ცხოვრობენ!“ „ბედნიერი“ და „ჯანმრთელი“ საბჭოთა მოქალაქეების დიდი ნაწილი ყოველდღე შიშით ელოდა სამმართველოს თანამშრომლებს, მეზობელი მეზობელს ასმენდა... თუმანიშვილების ეზოდან ჯერ ერთი მეზობელი წაიყვანეს, მერე – კიდევ ერთი, შემდეგ – მიშას ბიძა მიტია. ერთ დღეს მამასაც მიაკითხეს, ვილაცამ დაასმინა, სახლში საიდუმლო, იატაკქვეშა სტამბა აქვსო... უსალმოდ შეაბიჯეს ბინაში, ისე იქცეოდნენ, თითქოს საკუთარ ოჯახში იყვნენ, ყველაფერი გაჩხრიკეს, გადმოყარეს, აურ-დაურიეს... მიშას კარგად დაამახსოვრდა, როგორ ეხვეწე-

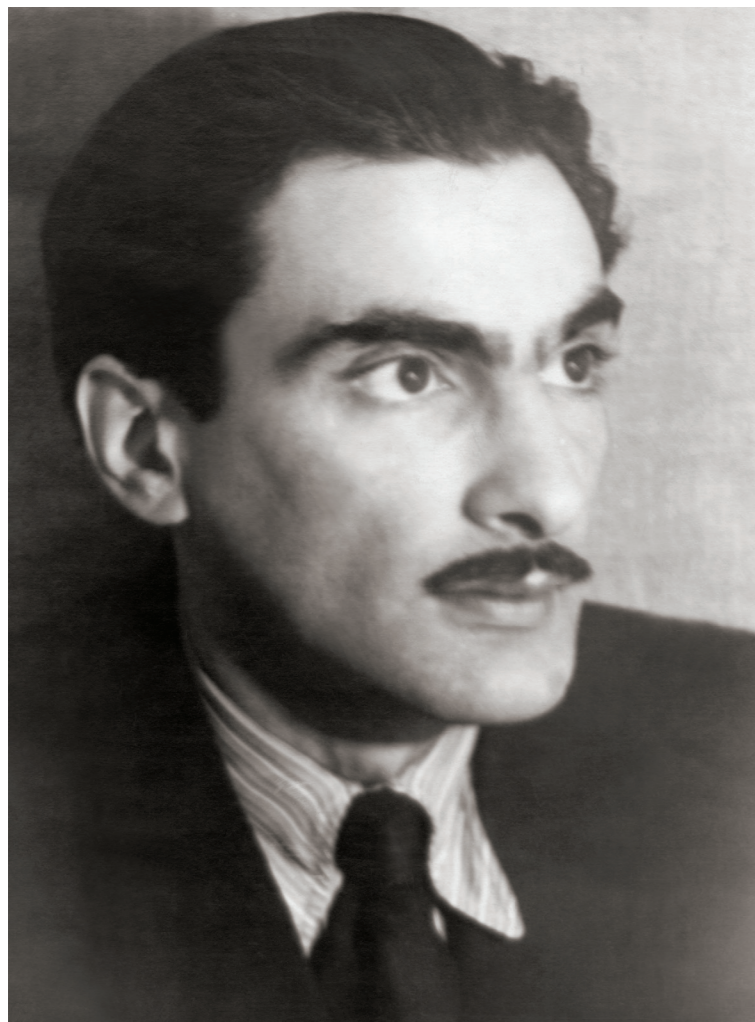
ბოდა მამა ჩეკისტებს – რაც გინდათ ის ქენით, ოღონდ ბავშვები არ გააღვიძოთო! მერე მიშა დედასთან ერთად მთავარ პოლიტიკურ სამმართველოში დადიოდა – მამისთვის ამანათები მიჰქონდათ. საათობით იდგნენ უზარმაზარ რიგებში და ელო-

მიშამ კი, იმპროვიზაციის უნარი იქვე გამოამჟღავნა და უხერხული მდგომარეობის გამოსასწორებლად, ფიგაროს კავატინა შეასრულა.

დნენ, თუმცა ბოლომდე არ იცოდნენ, მიაღწევდა თუ არა მათი ამანათი ადრესატამდე. „სამმართველოს ქუჩაზე გავლისაც კი გვეშინოდა. ახლაც კი, რაღაც შიშით გავივლი ხოლმე ამ ქუჩას. – დანერს მიხეილ თუმანიშვილი მრავალი წლის შემდეგ – ისე დავდიოდით, რომ არავის ყურადღება არ მიგვეპყრო. ვცდილობდი წარმომეგინა, როგორ ზის მამაჩემი ციხეში. მერე

მის გონებაში ეზოს ყოველი ხე ბოჭემიის ტყის ნაწილი გახდა, სარდაფი კი – ტავერნა, სადაც შეთქმულები იკრიბებოდნენ და აჯანყებას ამზადებდნენ.

თავილისში რომ ჩამოვიდა, მაშინვე თეატრზე ფიქრსა და მუშაობას დაუბრუნდა

ჯავდა, ფიქრიც კი უჭირდა, ტკივილისგან გულიც მისდიოდა ხოლმე. ერთ ღამეს ჰოსპიტალიც დაიბომბა, ირგვლივ სულ უცხო ადამიანები დარბიან, ავადმყოფები იატაკზე ფორთხავენ, გარშემო ჭურვები ფეთქდება, ვისაც როგორ შეუძლია ისე ცდილობს თავის გადარჩენას... გონზე რომ მოვიდა, მიხვდა, მტრის საკონცენტრაციო ბანაკში იყო, ტყვედ ჩავარდა. დაჭრილი ჯარისკაცები ერთმანეთზე ეყარნენ, მიშას ყველა მხრიდან კვნესა და ტირილი ესმოდა. პირველი, რაც იმნამსვე გაახსენდა, კომკავშირის ბილეთი იყო, სასწრაფოდ მოძებნა და ჩექმაში გადამალა.

ბანაკში ყოველდღე 15-20 კაცი კვდებოდა, ზოგს ხვრეტდნენ, ზოგი კი ჭრილობებს და ავადმყოფობას ვეღარ უძლებდა, მათ ხომ არავითარ წამალს არ აძლევდნენ... ბანაკის გვერდით გერმანელებს დიდი ორმოები ამოეთხარათ და გვამებს იქ ყრიდნენ. 20 ოქტომბერს მიშამ, მეგობრებთან ერთად, როგორც ბანაკიდან გაქცევა მოახერხა. ჯერ ოდესისკენ გადაწყვიტეს გაქცევა, მაგრამ მაშინ იქ უკვე გერმანელთა ჯარები იდგა, ამიტომ გეზი შეცვალეს და დნეპრისკენ წავიდნენ, მაგრამ მოკლე ხანში ისევ ტყვედ ჩავარდნენ. შეპყრობილები ღამე ძველი სკოლის შენობაში შეყარეს, მეორე დილით გამოათრიეს, ნიჩბები მიუყარეს და ორმოების გათხრა უბრძანეს. ტყვეებმა იფიქრეს, ალბათ საკუთარ საფლავებს გვათხრევენებენო – მაშინ ფაშისტებიც ასე იქცეოდნენ და კომუნისტებიც. საბედნიეროდ, გადარჩნენ, როგორც ჩანს, ის ორმოები სანგრებისათვის სჭირდებოდათ. გაქცევა აქედანაც მოახერხეს – საღამოს, ტუალეტში რომ გაიყვანეს, იქიდან გაიპარნენ, 30 კილომეტრი ირბინეს, თოვლში იმალებოდნენ, მაგრამ მიშა ისევ დაიჭირეს. გერმანელმა ოფიცერმა, რომელსაც, რატომღაც, თავზე ფაფახი ეხურა, ჯერ უმოწყალოდ სცემა, შემდეგ პისტოლეთი ამოიღო, გერმანული გინებაც უხვად მიაყოლა და „დამპალი კომუნისტი“ ეზოში დასახვრეტად გაიყვანა. მთელი ომის მანძილზე, სიკვდილის შიში მიშას სულ თან სდევდა, თავადაც ამბობდა, მე არ ვარ გმირი და უშიშარი ჯარისკაცი, თუმცა იმ მომენტში, როდესაც გერმანელმა შუბლზე იარაღი მიაღო, რატომღაც, საერთოდ არ შეშინებია. ბედმა ამჯერადაც გაუღიმა, მოულოდნელად მისი თანამებრძოლები, პარტიზანული რაზმის წევრები გამოჩნდნენ და გაათავისუფლეს.

1942 წლის 23 ივნისი: „ყუბანელი კახაელების გვარდიელი კავალერიის კორპუსში მოვხვდი. სულ ცოტა ხნის წინ, სწორედ აქ ვლამობდი ფრონტის ხაზის გადალახვას, ახლა კი ფრონტი – თვითონ მე ვარ!“

სამამულო ომი გვარდიის უფროსი სერჟანტი თუმანიშვილისთვის 1944 წლის ზამთარში, ქალაქ მელიტოპოლის ჰოსპიტალში დამთავრდა. დიაგნოზი – კისრისა და ყბის ჯირკვლების ტუბერკულოზი. მძიმე ავადმყოფი სამშობლოს გზას გამოუყენეს... მაშინაც არ ყვებოდა საომარ ბატალიებზე და არც ათეული წლების შემდეგ. ომსა და ტყვეობაზე ლაპარაკი საერთოდ არასოდეს უყვარდა, არ სიამოვნებდა მეხსიერებაში იმ მძიმე მოგონებების გალვიძება, ერთს კი აღნიშნავდა ხოლმე – სასიამოვნო იმ დროიდან არაფერი მახსოვს, აი, საინტერესო კი ბევრი რამ იყო. საუბარს გაუბრუნდა, მაგრამ სწორედ ეს „საინტერესო“ ამბები და შთაბეჭდილებები თავისებურად აისახა ომის თემაზე შექმნილ მის სპექტაკლებში: „ადამიანებო, იყავით ფზიზლად!“, „ზღვის შვილები“, „ახალგაზრდა გვარდიის სახელით“...

თბილისში რომ ჩამოვიდა, მაშინვე დაუბრუნდა თეატრზე

ფიქრსა და მუშაობას – ბევრს კითხულობდა, წერდა სარეჟისორო ექსპლიკაციებს... ერთ დღესაც, ოჯახის ახლობელმა, სახელგანთქმულმა მსახიობმა ელისაბედ ჩერქეზიშვილმა მოჰკიდა ხელი და თეატრალურ ინსტიტუტში წაიყვანა:

– ჩვენ მივივივართ, ჩემო აკაკი, – უთხრა ლიზამ თეატრალური ინსტიტუტის იმდროინდელ რექტორს – აკაკი ხორავას – ახალგაზრდებს უნდა დაუთმოთ გზა. შეხედე, რა სალდათი მოგიყვანე, ორდენიანი და მედლებიანი! – და ჯარისკაცის ფარაჯასა და გაცვეთილ ჩექმებში გამოწყობილ გამხდარ ბიჭზე მიუთითა.

ნინელი ჩიქოვანი ბავშვობიდანვე გულით ავადმყოფობდა, უმძიმესი მანკი სჭირდა, მისთვის ოდნავი ფიზიკური დატვირთვაც კი სახიფათო იყო.

ასე მოხვდა მიხეილ თუმანიშვილი თეატრალურ ინსტიტუტში, ახალგაზრდა პედაგოგის – გიორგი ტოვსტონოგოვის ჯგუფში. მაშინ ვერავინ იფიქრებდა, რომ ისინი მეოცე საუკუნის დიდი რეჟისორები გახდებოდნენ. ინსტიტუტის წლები ყველაზე უდარდელი, მხიარული და შემოქმედებითი აღმოჩნებით აღსავსე პერიოდი იყო. აქ იპოვა პირველი დიდი სიყვარული, სამსახიობო ფაკულტეტის სტუდენტი – ნინელი ჩიქოვანი. ეს გრძნობა ორმხრივი აღმოჩნდა. შეყვარებულები ბევრს სეირნობდნენ, დადიოდნენ თეატრში, ერთმანეთს

ყველაფერს უზიარებდნენ, ხშირად წერილებსაც სწერდნენ (მაშინ ურთიერთობის ასეთი ფორმა მეტად პოპულარული იყო): „ჩემო ძვირფასო, მინდა რაღაც ძალიან კარგი გითხრა, მაგრამ არ გამომდის. დასანანია, რომ ლექსების წერა არ ვიცი. აქამდე არასოდეს მიგრძნია შენდამი ასეთი სიყვარული, შენ ჩემი სიცოცხლე ხარ!... ახლავე მინდა გაცეცე პასუხი შენს წინადადებაზე – თანახმა ვარ თუ არა, გავხდე შენი მეუღლე?! მე თანახმა ვარ. ჰო, მე მინდა შენი ვიყო! ცოცხალიც და მკვდარიც, მახინჯიცა და ჯანმრთელიც, ავადმყოფიც და ლამაზიც. მე არ შემიძლია უშენოდ, მე არ მინდა უშენოდ! მე მინდა მთელი ჩემი

ხანმოკლე სიცოცხლის მანძილზე ვუსმინო შენს ჯადოსნურ მონოდებს მშვენიერებისკენ. შენ მინაზე არ ცხოვრობ, ზღაპრების ქვეყანაა შენი ხვედრი... შენი ნინელი.“

ნინელი ჩიქოვანი ბავშვობიდანვე გულით ავადმყოფი იყო, უმძიმესი მანკი სჭირდა, მისთვის ოდნავი ფიზიკური დატვირთვაც კი სახიფათო იყო, მრავალი მიზეზი არსებობდა იმისათვის, რომ ოჯახი საერთოდ არ შეექმნა, მაგრამ ამ დიდ სიყვარულს ვერაფერი მოუხერხეს – მიშამ და ნინელიმ იქორწინეს. მოგვიანებით მათ ოჯახში პატარა გოგო – ელენე, მოფერებით –

„სასანალი მღვდელი“

„როცა ასეთი სიყვარული“

ვიდად დავინწყე ჩემს სამუშაო მაგიდაზე წიგნების მონესრიგებაო... როგორც ჩანს, დიდ ტკივილთან გამკლავება იმ მომენტში უბრალო, ყოფითი საქციელით სცადა.

მიხეილ თუმანიშვილმა მოგვიანებით ხელმეორედ იქორწინა. მისი მეუღლე და ცხოვრების ერთგული თანამგზავრი ექიმი ლილა ლლონტი გახდა.

ინსტიტუტი რომ დაამთავრა, აკაკი ხორავას სურვილითა და მიწვევით რუსთაველის სახელობის თეატრში „ჩავიდა“ – მაშინ ასე ამბობდნენ, რადგან თეატრალური ინსტიტუტი რუსთაველის თეატრის შენობის ბოლო სართულზე მდებარეობდა და თეატრში მიღებული კურსდამთავრებულები სამუშაოდ ერთი სართულით ქვემოთ ჩადიოდნენ. მზრუნველი მასწავლებლების და თანამოაზრე ჯგუფელების გარემოცვიდან, ახალგაზრდა რეჟისორმა უეცრად უზარმაზარ შემოქმედებით ქარხანაში ამჟოყო თავი: რუსთაველის თეატრში სულ სხვა სივრცე და გარემო სუფევდა, აქაური ცხოვრების და შემოქმედების თამაშის წესები სრულიად განსხვავდებოდა იმ თბილი გარემოსგან, რასაც მიშა თეატრალურში შეეჩვია და შეიყვარა.

თეატრში „სანარმოო“ პიესა შეაჩერეს – „მარადმწვანე ქედები“, ასე ერქვა იმ ნაწარმოებს, რომლის დადგმაც დაავალეს. საქართველოს წამყვან თეატრში მუშაობა ახალბედა რეჟისორმა, რასაკვირველია, დიდ პატივად მიიჩნია, მაგრამ ისეთი პიესის დადგმა, სადაც პერსონაჟები ჩაის კრეფდნენ და შრომით რეკორდებს ამყარებდნენ, სულაც არ ახარებდა. თითქოს შეეცადა ამ უხეირო, დრამატურგიულად გაუმართავ პიესაში რაიმე ხელჩასაჭიდი მაინც ეპოვა, მაგრამ მიხეილ თუმანიშვილის პირველი დადგმა რუსთაველის თეატრში რეჟისორის მარცხით დასრულდა. შემდეგი სპექტაკლი „დაუფიქარი 1919“ მაყურებელმა კარგად მიიღო, პრესაშიც დადებითად შეაფასეს, მაგრამ თავად მაინც უკმაყოფილო იყო, მიზეზსაც კარგად ხვდებოდა – არც ერთი პიესა მისი არჩეული არ იყო, არ აღეღვებდა და ამიტომაც არ გამოუვიდა.

50-იან წლებში, რუსთაველის თეატრში ბევრი რამ აირია. მისი ხელმძღვანელი – აკაკი ვასაძე ამ კრიზისს განსაკუთრებით განიცდიდა, თუმცა არც კომპრომისზე წასვლა უნდოდა, ჯიუტად ცდილობდა როგორმე გაეხანგრძლივებინა ძველი, ყავ-ლგასული თეატრის დღეები. ახმეტელის დასის უკანასკნელი ლიდერი თვლიდა, რომ თეატრმა სახე დაკარგა, კოლექტივში ყველას თავისი პლატფორმა გაუჩნდა, ეს ახალგაზრდები ინსტიტუტში ნასწავლი და წიგნებში ამოკითხული თეორიებით და რეცეპტებით გვთავაზობენ თეატრის გადარჩენასო. თავად ამ შემოქმედებითი ძიებების არ სწამდა, ასე ამბობდა: ეს რეცეპტები ჩვენი თეატრის ეროვნულ ბუნებას არ ესადაგებაო.

ახალგაზრდობის შემოქმედებითი აღმასვლა კი 1951 წლიდან დაიწყო – პირველი, უმნიშვნელოვანესი განაცხადი იულიუს ფუჩიკის „ადამიანებო, იყავით ფხიზლად!“ გახლდათ. ამას მიხეილ თუმანიშვილის რამდენიმე „კომპრომისული“ დადგმა მოჰყვა – თეატრში ჯერ ისევ ახალბედა იყო და როდესაც აუცილებელი, „სანარმოო“ პიესების დადგმას ავალებდნენ, უარის თქმას ვერ ახერხებდა. ერთხელ, პირველი მაისის დემონსტრაციაზე აკაკი ხორავამ ჰკითხა:

- შენ ცეკაში გამოგიძახეს?
- გამომიძახეს, კულტურის განყოფილებაში.
- ვიცი. რაზე ისაუბრეთ?
- თეატრზე – უპასუხა მიშამ და თან გაახსენდა, რომ იქ თეატრის პრობლემებზე ილაპარაკა, თქვა, რომ უმძიმს

იმის დადგმა, რაც მას არ აღეღვებს, ის პიესაც დაუსახელა, რომელსაც სიამოვნებით დადგამდა.

- ვიცი. გინდა „ესპანელი მღვდელი“ დადგა?
- მინდა.
- ხვალ მომიტანე როლების განაწილება.

მეორე დღით აკაკი ხორავას მაგიდაზე ფლეტჩერის „ესპანელი მღვდლის“ განაწილება იდო: ლოპესი – ეროსი მანჯ-გალაძე, დიეგო – ემანუელ აფხაიძე, ამარანტა – მედეა ჩახავა, ლეანდრო – რამაზ ჩხიკვაძე...

ჯერ კიდევ პრემიერამდე ქალაქში ხმა გავრცელდა – რუსთაველის თეატრში რაღაც ახალი, საინტერესო ნარმოდგენა მზადდებო. სპექტაკლის არნახულმა წარმატებამ მოლოდინს ნამდვილად გადააჭარბა – ფარდის გახსნისთანავე, მაყ-

მოაზრენი პრინციპულად დაუპირისპირდნენ იმ დროისთვის უკვე დრომოქმულ გმირულ-რომანტიკულ თეატრს, დასრულდა ყალბი, პათეტიკური თეატრის ეპოქა და იწყებოდა რაღაც ახალი, ჯერ გაუცნობიერებელი, უჩვეულო შემოქმედების ხანა. თეატრში „მამათა“ და „შვილთა“ ურთიერთობა სულ უფრო და უფრო იძაბებოდა. უფროს თაობას ჯიუტად არ სურდა იმის დაჯერება, რომ ახალგაზრდა მსახიობები და რეჟისორები უკვე მზად იყვნენ საიმისოდ, რომ თეატრის გარდაქმნა დამოუკიდებლად დაეწყოთ. ამ ბრძოლაში მიხეილ თუმანიშვილი მარტო არ იყო, თანამოაზრე არტისტთა „არმია“ უმაგრებდა ზურგს. თუმანიშვილის პირველი მსახიობები იყვნენ კოტე მახარაძე, ბადრი კობახიძე, გიორგი გეგეჭკორი, მედეა ჩახავა, ეროსი მანჯგალაძე, მოგვიანებით ინსტიტუტიდან რამაზ ჩხიკვაძე

თავდაპირველად ჯგუფში ერთი რეჟისორი და შვიდი მსახიობი იყო, ამიტომ დიმიტრი ალექსიძემ მათ ხუმრობით იმხანად მუსიკალური ანსამბლის სახელი – „შვიდკაცა“ შეარქვა.

ურბელი დღესასწაულის, საზეიმო სანახაობის ტყვეობაში აღმოჩნდა, სცენაზე სიყვარული და იუმორი მეფობდა, მაყურებელთა დარბაზში კი განუწყვეტელი სიცილი. დიდ გამარჯვებას კიდევ მრავალი წარმატება მოჰყვა: „ფილოსოფიის დოქტორი“, „ამბავი სიყვარულისა“, „როცა ასეთი სიყვარულია“, „ზღვის შვილები“... ამ დადგმებით მიხეილ თუმანიშვილი და მისი თანა-

და გურამ სალარაძეც შეუერთდნენ. თავდაპირველად ჯგუფში ერთი რეჟისორი და შვიდი მსახიობი იყო, ამიტომ დიმიტრი ალექსიძემ მათ ხუმრობით იმხანად პოპულარული მუსიკალური ანსამბლის სახელი – „შვიდკაცა“ შეარქვა.

ერთხელ, სპექტაკლის შემდეგ, რესტორან „გემოში“ შევიდნენ, ჭიქები ღვინით შეავსეს და ერთმანეთს შეფიცეს, რომ

„შვიდკაცა“ – ჩვენ ახალ გილიკებს ვეძებოდათ ხელოვნებაში

ლიკა, გაჩნდა. „...ნინელი, როცა სადმე მივემგზავრები, მუდამ მგონია, რომ მართმევენ საუკეთესოს, ამიტომაც არ მიყვარს არსად გამგზავრება. ამბობენ, ეს სიბერის ნიშანიაო. არ არის ეს მართალი, მე არასოდეს დაგებრდები. იმიტომ, რომ საოცრად, სამუდამოდ და უიმედოდ ვარ შეყვარებული! შენ ხარ ყველაზე კარგი, ყველაზე ლამაზი, ყველაზე საყვარელი!“ – პატარა ბიჭვით უხსნიდა სიყვარულს ბედნიერი მიშა მეუღლეს,

შეეცადა ამ უხეირო, გაუმართავ პიესაში რაიმე მაინც ეპოვა, მაგრამ მიხეილის პირველი დადგმა რუსთაველის სცენაზე მარცხით დასრულდა.

მაშინაც კი, როდესაც უკვე რამდენიმე წლის შეუღლებულები იყვნენ. ბედნიერი ცხოვრება ხანგრძლივი არ აღმოჩნდა – ნინელის საშინელი შეტევა დაემართა, ლამის ნახევარი სხეული წაერთვა, ჯოხითაც კი ძალიან უჭირდა გადაადგილება. მიშა ისე უვლიდა, როგორც პატარა ბავშვებს დაჰფოფინებენ ხოლმე უფროსები, მაგრამ თავადაც კარგად ხვდებოდა, რომ ავადმყოფს გამოჯანმრთელება არ ეწერა... ერთხელ უთქვამს თურმე, ნინელი რომ გარდაიცვალა, ავდექი და სრულიად მშ-

აპილე „ჭინჭრაქა“ და ფანტაზიის ავრა ავუშვი

საუკუნოდ განუყრელნი იქნებოდნენ და ერთად შექმნიდნენ ახალ ხელოვნებას. „ჩვენ ახალ ბილიკებს ვეძებდით ხელოვნებაში...“ „შვიდკაცა“ თანდათანობით გაძლიერდა და რაოდენობრივადც გაიზარდა, კოლეგებს სალომე ყანჩელი, კარლო საკანდელიძე, ზინა კვერენჩილაძე, კიდევ სხვა ახალგაზრდა

და თავისი, განუმეორებელი და გასაოცარი ხელოვნება შექმნა. რეჟისორმა და „შვიდკაცამ“ მიზანს მიაღწეს! თუმცა, როგორც ხშირად ხდება, თანამოაზრეთა შორის პირველი ბზარები თავბრულდამხვევი წარმატების მწვერვალშივე გაჩნდა, ჯერ ოდნავ შესამჩნევი ბზარი მალე კონფლიქტშიც გა-

„ზაქარიაძემ განაცხადა: „მე ვითამაშებ პატარა დეგენერატს, რომელმაც ისიც კი არ იცის, რომ ორჯერ ორი ოთხია!“

მსახიობები და თვით სერგო ზაქარიაძეც შეუერთდნენ. ძველი თაობის არტისტები მათ ძიებებს „ყოფითობას“ და „ფსიქოლოგიზმს“ უწოდებდნენ, თვლიდნენ, რომ ისინი ნაწარმოების დედააზრს ამახინჯებდნენ და ახალგაზრდების თავისუფალ ექსპერიმენტებს მხოლოდ მოდის გამოძახილად, სხვათა მიზაძვად მიიჩნევდნენ. აკაკი ვასაძე ირონიით გაიძახოდა – ამეობით ჩვენ 20-იან წლებში ვიყავით გატაცებული და მერე უარი ვთქვითო. ყველაფრის მიუხედავად, თეატრში გარდაუვალი რამ მაინც მოხდა – ერთმა თაობამ მეორე ნელ-ნელა ჩაანაცვლა

დაიზარდა. ერთ-ერთი მსახიობი მორიგ სპექტაკლში მთავარ როლს ელოდა, მაგრამ ის სხვამ მიიღო, მას კი არც ისე დიდი როლი ერგო. – ამისთანა სილას შენგან კი არა, მტრისგანაც კი არ ველოდი! ახლა თქვენ ყველას ცაში აგიყვანენ ქებით, მე კი ზედმეტი ბარგი გამოვალ – გამოუცხადა რეჟისორს პრემიერის შემდეგ. ასე გაისმა პირველად დამლუპველი სიტყვები „თქვენ“ და „მე“. როცა მიშა თეატრში ველარ ძლებდა, შვებას თეატრალურ ინსტიტუტში ჰპოვებდა, სტუდენტებთან მუშაობაში – პედა-

გოგობა ინსტიტუტის დასრულებისთანავე შესთავაზა აკაკი ხორავამ და მიშაც სიამოვნებით დათანხმდა. გატაცებით მუშაობდა მომავალ მსახიობებთან, ხშირად ინსტიტუტის პატარა სცენაზე ასერხებდა იმ შემოქმედებითი სურვილების დაკმაყოფილებას, რის საშუალებასაც ხანდახან რუსთაველის თეატრში არ აძლევდნენ. რთული თეატრალური ვნებათაღელვების მიუხედავად, თანამოაზრეებთან ერთად ისევ ახალ შემოქმედებით ამოცანებზე ფიქრობდა, კვლავინდებურად იკრიბებოდნენ და საუბრობდნენ, კამათობდნენ, ოცნებობდნენ, ახალი მიზანიც დაისახეს – მაშინ

დარბაზი ჰქონდა, სწორედ ამ საკონცერტო დარბაზის მცირე სცენად გადაკეთება განიზრახეს. კამერულ გარემოში ხომ უკეთ შეძლებდნენ მაყურებელთან დაახლოებას და თავიანთი შემოქმედებითი ძიებების გაგრძელებას. მაგრამ არც ეს საქმე აღმოჩნდა იოლი. რა საჭიროა ეს მცირე სცენა, როცა დიდი გვაქვს?! საბოლოოდ გინდათ ყველაფრის აღმოფხვრა და დანგრევა – ისმოდა თეატრში სკეპტიკური შენიშვნები... მცირე სცენის „გახსნისთვის“ მიხეილ თუმანიშვილმა მარსელ კარნეს პიესა – „მატყუარები“ აირჩია, როლებიც გაანანილა: სერგო ზაქარიაძე, რამაზ ჩხიკვაძე, გურამ სალარაძე, იზა

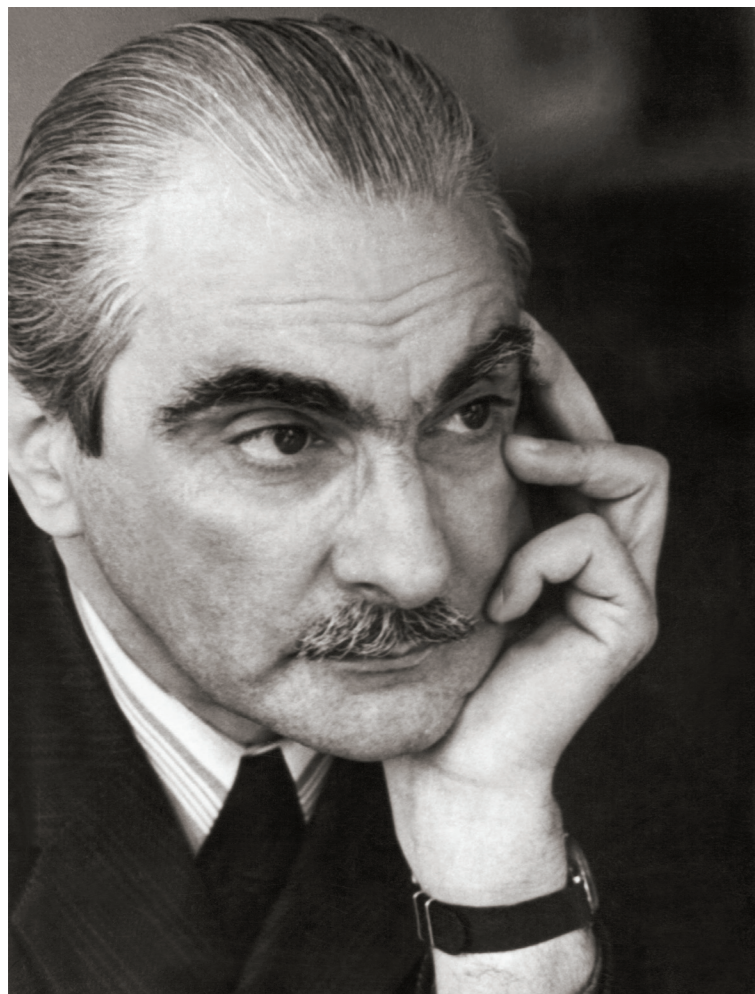
„იდეურად ბუნდოვანი და მხატვრულად სუსტია. ჩვენ მკაცრები უნდა ვიყოთ, რადგან დროა, რომ თეატრის საუკეთესო ნიჭი ასეთ ექსპერიმენტებზე არ იხარჯებოდეს“ – ასე შეაფასეს ზემდგომ ორგანოებში „ზაფხულის ღამის სიზმარი“.

მთელ საბჭოთა კავშირში პატარა თეატრ-სტუდიები მომრავლდა, თანამოაზრეებმაც მოინდომეს თეატრში სტუდიის მსგავსი რამ ჩამოეყალიბებინათ, დაიწყეს კიდევ ამ საქმისთვის ბრძოლა, თუმცა არაფერი გამოუვიდათ. ფარ-ხმალი არ დაყარეს და ერთი იდეა უმალვე მეორეთი შეცვალეს – რუსთაველის თეატრს იმხანად მხოლოდ ერთი დიდი და ერთიც საკონცერტო

გიგოშვილი, სოფიკო ჭიაურელი... დიდი გატაცებით შეუდგნენ მუშაობას, მაგრამ რეპეტიციები მოულოდნელად შეაწყვეტინეს. თქვეს, რომ ეს წარმოდგენა თეატრის ტრადიციებს ეწინააღმდეგება... „მატყუარების“ აკრძალვამ კრიზისული ვითარება კიდევ უფრო გააღრმავა. მეგობრებმა ფარ-ხმალი არც ახლა დაყარეს, მცირე სცენის გახსნის იდეას ასე ადვილად ვერ შეე-

„ზაფხულის ღამის სიზმარი“

თუმანიშვილი ინფაცინასავით მოქალაქე ქართულ თეატრს – ნარდენე პრესაში

მსახიობისთვის მისაბაძი მაგალითი გახდა – ასეთმა დიდმა არტისტმა თუ მიიღო რეჟისორის შემოთავაზებული პირობითობა, სცენაზე ყირა გაჭიმა და პატარა დევი ითამაშა, მაშინ ჩვენც მოვირგებთ ცხოველების როლებსო.

ამ ლამაზ და უბრალო ზღაპარში სიკეთე სძლევედა ბოროტებს, გლეხის ბიჭი ჭინჭრაქა – კარლო საკანდელიძე და მეფის ასული მზია – ბელა მირიანაშვილი ამარცხებდნენ სულელ დევს – სერგო ზაქარიაძეს და მის ვეზირ ქოსიკოს – რამაზ ჩხიკვაძეს. ამავე დროს, სპექტაკლი დასცინოდა მლიქვნელობას, მბრძანებლისადმი მონურ მორჩილებას, მეშჩანობას... „ჭინჭრაქაში“ ყველა ასაკის მაყურებელი პოულობდა თავისთვის საინტერესოსა და ახლობელს, რამდენიმე წლის მანძილზე დარბაზი ვერ იტყვედა მაყურებელს ვერც დღის და ვერც საღამოს წარმოდგენებზე.

„იდეურად ბუნდოვანი და მხატვრულად სუსტია. მეთოდოლოგიურად მცდარია პიესის რეჟისორული გადაწყვეტა. ჩვენ მკაცრები უნდა ვიყოთ, რადგან დროა, რომ თეატრის საუკეთესო ნიჭი ასეთ ექსპერიმენტებზე არ იხარჯებოდეს“ – ასე შეაფასეს ზემდგომ ორგანოებში მიხეილ თუმანიშვილის შემდეგი სპექტაკლი – უილიამ შექსპირის „ზაფხულის ღამის სიზმარი“. პრესაში გამოქვეყნებულმა კრიტიკამ ხომ სულ მიწასთან გაასწორა: მცდარ შემოქმედებით გზას დასდგომიხარ და კურსი დროულად შეცვალეო – ურჩევდნენ „კეთილისმსურველნი“. ზოგი წარმოდგენის მძაფრ პორნოგრაფიულ და ეროტიკულ ხასიათსაც უსვამდა ხაზს. ერთმა კრიტიკოსმა ისიც კი დაუწერა, წმიდათაწმიდა ტრადიციებისგან განდგომა აღარ იკმარე და ახლა ამ ტრადიციების ჩანახვლასაც მიჰყავი ხელიო! შემდეგ სხვა, მანამდე დადგმული სპექტაკლების ლანძღვაც დაიწყო – თუმანიშვილი ინფექციასავით მოედალა ქართულ თეატრსო, წერდნენ პრესაში. აგრესია დღითი დღე ძლიერდებოდა, რაც, ბოლოს, მიხეილ თუმანიშვილის წინააღმდეგ ღია ბრძოლაში გადაიზარდა!

„უკვე აღარ შემიძლია ყოველივე ამის მოთმენა. ჟურნალი აღარ არის, რომ რამდენიმე აზრით მაინც არ გაველანძღე მე და ჩემი სპექტაკლები, განგაში არ აეტეხა ჩემი მეთოდის მავნეობის გამო. ყველა სტატიისაში ხაზგასმულია, რომ მსახიობები კარგად თამაშობენ, სპექტაკლები კი თავიდან ბოლომდე ცუდია. ერთმა მოღვაწემ აღუთქვა საზოგადოებას, რომ მე გამაგდებს ქალაქიდან. მეორე კი დამეკადნა, რომელიმე საბავშვო კლუბში ამოგალპობო და უკვე აღარ ვიცი, რა ვქნა...“ ერთხანს მოსკოვში გაქცევით უშველა თავს, ლენკომის თეატრში მიიწვიეს დადგმაზე. სამშობლოში დაბრუნებულმა ბრძოლა თავისებურად, შემოქმედებითი ხერხებით განაგრძო, მაგრამ თავისი მტკიცე პოზიციის გამოხატვისთვის საჭირო პიესას მაინც ვერ პოულობდა. ამ დროს ოჯახშიც მძიმე, დაძაბული ვითარება იყო – ნინელის ჯანმრთელობა კატასტროფულად უარესდებოდა, მიშა თითქოს ცდილობდა თვალი დაეხუჭა კარს მომდგარ უბედურებაზე, მაგრამ ბოლომდე ამასაც ვერ ახერხებდა... ოდნავ შევებას ბუნებაში თუ გრძნობდა, სეირნობისას. იმ პერიოდში განსაკუთრებით გაუძლიერდა ბუნებასთან სიახლოვის სურვილი, ხშირად მარტო მიდიოდა ტყეში, უცნაური ფორმის ფესვებს ეძებდა და შემდეგ თავისებურ ქანდაკებებად გარდაქმნიდა ხოლმე. ასეთი ქანდაკებებით უხვად ასაჩუქრებდა ახლობლებს.

ერთხელ უცნობი ადამიანისგან ასეთი წერილი მიიღო: „თუ თქვენ არასოდეს გიმძიმდათ, თქვენი ფასი კაპიკი ყოფილა.

კარგია, რომ უსიამოვნება შეგხვდათ. გილოცავთ, გისურვებთ დიდ წარმატებას!“

მალე საჭირო პიესაც იპოვა, ისეთი, მასში დაგროვილ უზარმაზარ სათქმელს რომ დაიტყვედა – ჟან ანუის „ანტიგონე“. „ანტიგონე ილუპება იმიტომ, რომ არაა თანახმა ილაპარაკოს და მოიქცეს ისე, როგორც ეს ვილაცას სჭირდება, მას უნდა ისე ილაპარაკოს, როგორც თვითონ ფიქრობს. მას არ შეუძლია დაიჯეროს, რომ წესრიგი აუცილებლად მოითხოვს სიცრუეს. – უხსნიდა რეპეტიციებზე ანტიგონეს როლის შემსრულებელ ზინა კვერენჩილაძეს და, ამავე დროს, თითქოს საკუთარ თავზეც კი საუბრობდა – ანტიგონე „არას“ სათქმელად და დასალუპადა დაბადებული!“

ერთხელ უცნობი ადამიანისგან ასეთი წერილი მიიღო: „თუ თქვენ არასოდეს გიმძიმდათ, თქვენი ფასი კაპიკი ყოფილა. კარგია, რომ უსიამოვნება შეგხვდათ. გილოცავთ, გისურვებთ დიდ წარმატებას!“

დადგა ე.წ. ჩაბარების დღეც. „ანტიგონე“ კულტურის სამინისტროს და ცეკას მალალჩინოსანთა სამსჯავროზე გამოიტანეს. გენიალური სპექტაკლის ბედი ბენჯე ეკიდა – სცენიდან რეჟისორი ღიად აღიდებდა პიროვნების თავისუფლებას, მალალ ზნეობას, უარს უცხადებდა მონობას და ძალადობას! და, თანაც, რა დროს? – 1968 წელს, პრალის ტრაგიკული ზაფხულის შემდეგ! საქართველოს კულტურის მინისტრი ჭკვიანი კაცი იყო და ზუსტად ჩანვდა თუმანიშვილის სათქმელს. მისი

ვერდიქტი უმკაცრესი იყო – ეს წარმოდგენა ყოველნაირი ხელისუფლების წინააღმდეგია, მაშასადამე, საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგაცო.

– თუ ასეა, მოხსენით წარმოდგენა! – ვერ შეიკავა თავი რეჟისორმა – პრინციპულები ხომ უნდა იყოთ, ჰოდა, მოხსენით!

– რატომ, ჩვენ არ მოვხსნით სპექტაკლს, ჩვენ მხოლოდ ვმსჯელობთ, შემდეგ კი შესაბამის დასკვნებს გამოვიტანთ – მიუგო ცეკას იდეოლოგიის განყოფილების გამგემ.

– ან რატომ უნდა მოვხსნათ? ამ სპექტაკლს მაყურებელი არ ეყოლება – ისედაც მოიხსნის თავის თავს. – გააკეთა პროგნოზი ერთ-ერთმა მოხელემ.

„ანტიგონე“ გადარჩა!

ეს წარმოდგენა, ფაქტიურად, პირველი სპექტაკლი იყო, რომელიც მიხეილ თუმანიშვილმა თავისი პირვანდელი თანამოაზრეების გარეშე დადგა. „შვიდკაცას“ დაშლას მიხეილ თუმანიშვილი ძალიან განიცდიდა, გული ტკიოდა, მიზეზებს სხვებშიც ეძებდა და საკუთარ თავშიც – კარგად ესმოდა, რომ ყველა შემოქმედებით დაჯგუფებას თავისი დასაწყისი, განვითარება და ფინალიც უნდა ჰქონდეს, თუმცა მაინც ძალიან გაუჭირდა ამ ფაქტთან შეგუება. ერთსულოვანი ანსამბლი დაიშალა, იმ დროს

„ანტიგონე“

„უკვე აღარ შემიძლია ამის მოთმენა. ჟურნალი აღარ არის, რომ არ გაველანძღე და განგაში არ აეტეხა ჩემი მეთოდის მავნეობის გამო.“

და იუმორით დახუნძლული რეპეტიციები. უკვე სახელმწიფო ვეჭილმა მსახიობებმა თავიდან კი თითქოს ითაკილეს მგლები და დათვები როგორ უნდა ვითამაშოთო, მაგრამ როდესაც პირველ რეპეტიციაზე დევის როლის შემსრულებელმა სერგო ზაქარიაძემ განაცხადა: „მე ვითამაშებ პატარა დევენერატს, რომელმაც ისიც კი არ იცის, რომ ორჯერ ორი ოთხია!“ და ბავშვით ცელქობა და ხტუნაობა წამოიწყო, ყველა დანარჩენი

1978 წლის 14 იანვარს კი – ქართული თეატრის დღეს, საქართველოს კიდევ ერთი თეატრი შეემატა – კინოსტუდია „ქართული ფილმის“ თეატრალური სახელოსნო. თეატრ-სახელოსნოს ხელმძღვანელი – მიხეილ თუმანიშვილი, სამსახიობო დასი – მისი ექსპერიმენტული ჯგუფი, რომელმაც სწავლა გახმაურებული სპექტაკლით დაამთავრა – „ახალგაზრდა გვარდიის სახელით“. თეატრის დაარსებაში რეზო ჩხეიძემ და აკაკი დვალისებურად უდიდესი მონაწილეობა მიიღეს. მიხეილ თუმანიშვილი ისევ თეატრში აღმოჩნდა, ოღონდ ახლა სრულიად განსხვავებულ, უფრო პატარა თეატრში, თითქმის ისეთში, მცირე სცენის გახსნამდე რომ ოცნებობდა.

უთეატრობა არც ისე უბრალო ამბავია, როგორც გეგმვება – მიუგო ძველმა მეგობარმა. მეორე დღეს ეროსი ახალგაზრდა კოლეგებს ძღვენით ხელ-დამშვენებული მიადგა – თეატრიდან „ჭინჭრაქას“ ფარდა მოუტანა, რომელმაც ბინა ახალი თეატრის სამსახიობო ფოიეში დაიდო, ეროსი მანჯვალაძე კი თავის მშობლიურ თეატრშიც დარჩა და კინოსახიობო თეატრის დასშიც ჩაენერა. დროთა განმავლობაში ზოგმა მონაფემ დატოვა სახელოსნო, თუმცა ასეთებს ახალ მსახიობთა ჯგუფები ცვლიდა. თეატრს შეემატნენ მიხეილ თუმანიშვილისა და ლილი იოსელიანის სტუდენტები: ნინელი ჭანკვეტაძე, ზურა ყიფშიძე, ლევან უჩანეიშვილი,

თუმანიშვილი დარბაზში შედის, თავის მრგვალ მაგიდასთან სკამზე მშვიდად ჯდება, საოცრად მობილიზებულია, ხსნის ჩანთას, იღებს პიესას და პატარა ზარს, თავის განუყრელ ჯოხს, კრიალოსანს. ზარს რეკავს და რეპეტიციაც იწყება...

ერთ საღამოს, სტუდიელებთან ერთად ვაკეში ფეხით მისეირნობდა. უცებ მანქანა გაჩერდა და იქიდან ეროსი მანჯვალაძე გადმოვიდა.
– რუსთაველის თეატრიდან მივდივარ. მიმიღებ შენს სახელოსნოში?
– მიგიღებ, ოღონდ რუსთაველის თეატრიდან ნუ წამოხვალ.

გოგა პიპინაშვილი, გია როინიშვილი, რამაზ იოსელიანი, რუსუდან ბოლქვაძე, ნინო ბურდული... თეატრ-სტუდიას თავისი წესები ჰქონდა: პირველ რიგში, მკაცრი, თითქმის სამხედრო რეჟიმი, ყოველდღე ვარჯიში მეტყველებაში, მსახიობის ოსტატობაში, პლასტიკაში, იმპროვიზებული ეტიუდები, შემდეგ კონკრეტული პიესის რეპეტიცია. სპექტაკლის დაწყებამდე ან

როგორც სტუდენტთან და თამურ ჩხეიძესთან ერთად

ყველა მათგანი უკვე სახელმწიფოებრივი ხელოვანი გამხდარიყო, ცალ-ცალკე ქმნიდნენ, მაგრამ ერთად რაიმე მნიშვნელოვანის შექმნა უკვე აღარ შეეძლოთ და ალბათ აღარც აინტერესებდათ. პირად ცხოვრებაშიც ისევე უმძიმესი ხანა ედგა, ყოველგვარი ბინძური ხერხებით ებრძოდნენ: ათასნაირი მუქარის შემცველი ანონიმური წერილები, ასეთივე სატელეფონო ზარები სახლში, ბინის კარზე ცარციით მიწერილი უხამსი სიტყვები...

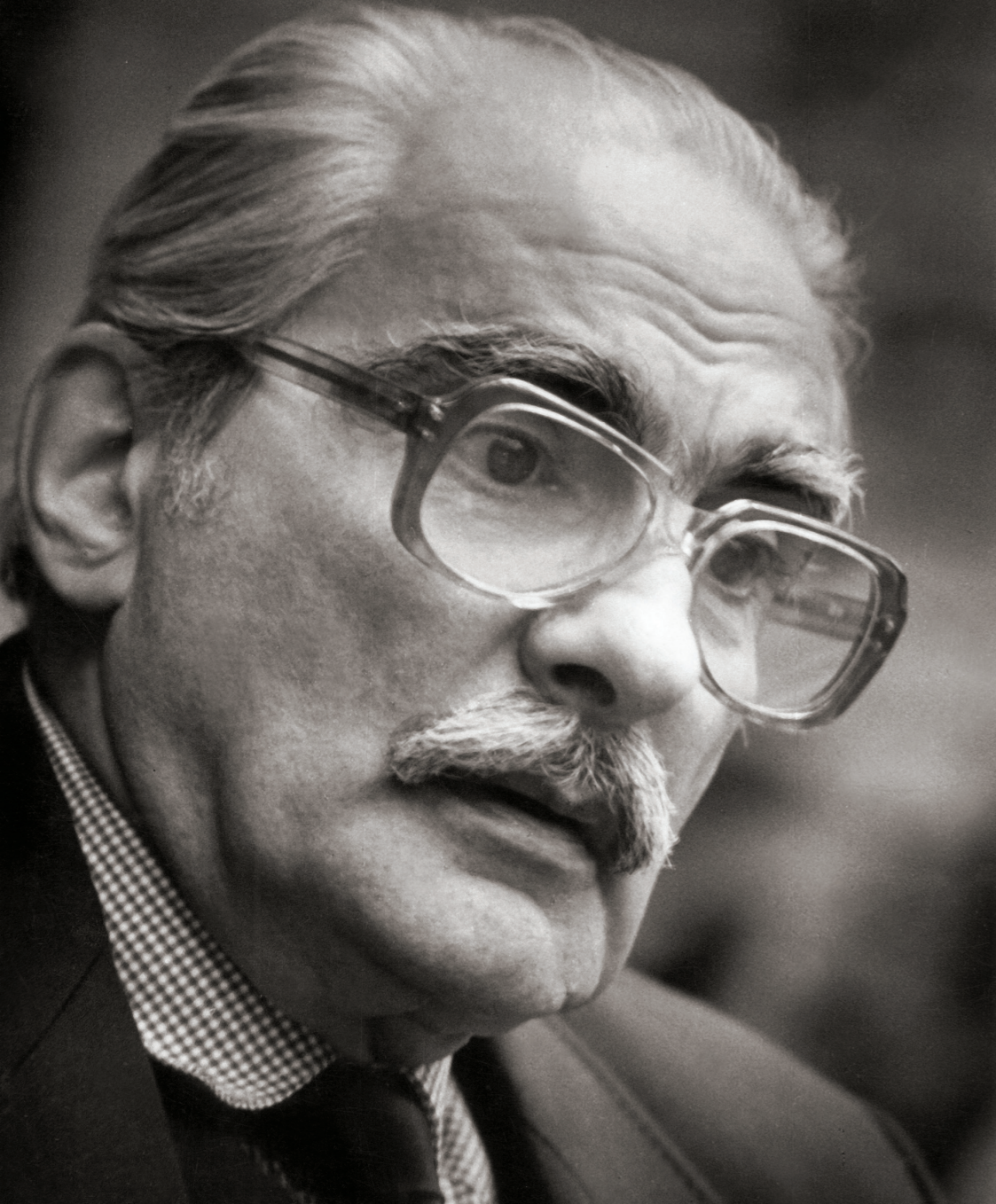
იოდა... შინ რომ მივიდა, სახლის კარში გარჭობილი აკაციის ყვავილები და წერილი დახვდა: „ვიყავით თქვენთან, მაგრამ არ ბრძანდებოდით. ჩვენ თქვენ ძალიან გვიყვარხართ, ჩვენ თქვენ გვჭირდებით, ჩვენ თქვენ გელით!... თქვენი მონაფეხები: ნუგ-ზარი, ნანა, მარინე, დათო, მანანა...“ თეატრიდან წამოსული რეჟისორის ბინაში არ წყდებოდა სატელეფონო ზარები, საქა-

მიხეილ თუმანიშვილი ისევ თეატრში აღმოჩნდა, ოღონდ ახლა სრულიად განსხვავებულ, უფრო პატარა თეატრში, თითქმის ისეთში, მცირე სცენის გახსნამდე რომ ოცნებობდა.

1970 წელს მიხეილ თუმანიშვილმა დატოვა რუსთაველის თეატრი, ადგილი, სადაც დაიბადა, როგორც ხელოვანი და 22 წელი იღვანა. „რეჟისორი თეატრიდან წავიდა“ – ასე უწოდა თავის წიგნს, სადაც წასვლის მიზეზები თავადვე ახსნა – „მე მაშინ წავედი თეატრიდან, როცა ვიგრძენი, რომ საბოლოოდ დავკარგე ჩემს ამხანაგებთან დამაკავშირებელი ძაფი, მათ ახალი ინტერესები გაუჩნდათ. პრობლემები, რომლებიც მე მალევე გადავწყვიტავდი, მათ უკვე არ ანუხებდათ. მე მაშინ წავედი, როდესაც ვიგრძენი, რომ ჩემი თეატრის ჰორიზონტზე, ჩემი დახმარებით, გამოჩნდნენ ახალი ლიდერები. კარი მოვიჯახუნე და ქუჩაში გამოვედი. მზიანი დღე იდგა. პროსპექტზე ხალხის ტევა არ იყო. ყველას სადღაც მიეჩქარებოდა – თითქოს არც არაფერი მომხდარიყო.“ არავის უკითხავს რატომ ან სად მიდ-

რთველოს და საბჭოთა კავშირის თითქმის ყველა თეატრში ინვესტირებდა. საყვარელი პედაგოგის – გიორგი ტოვსტონოვოვის პეტერბურგში მიწვევაც კი უარყო... არაფრის გაგონება არ სურდა, მხოლოდ მარტო ყოფნა უნდოდა და ფიქრი... გადანყვეტილება მალე მიიღო და იმათთან წავიდა, ვისაც ყველაზე მეტად სჭირდებოდა – სწავლის სურვილით ანთებულ, პედაგოგზე შეყვარებულ ახალგაზრდებთან! ლექციაზე შინაგანად დაცლილი და ემოციურად დაღლილი მივიდა. სტუდენტები კი თვალბრწყინებით შესცივინებდნენ, პედაგოგისგან მორიგ შემოქმედებით სასწაულს ელოდნენ, მიშა კი სიცარიელის გარდა ვერაფერს გრძნობდა. იჯდა ასე სტუდენტების წინ და სიგარეტს სიგარეტზე ეწეოდა, ბოლოს ძალა მოიკრიბა და უთხრა: მოდით, ვითამაშოთ!

ერთ დღეს აღმოაჩინა, რომ თეატრალურ სამყაროში ყველაზე მსცოვანია

თეატრს უცხოეთში, აღარც ასაკი და ჯანმრთელობა უწყობდა ხელს, თანაც, ცოტა არ იყოს, ფრენისაც ეშინოდა. როდესაც მსოფლიოში განთქმულმა რეჟისორმა პიტერ ბრუკმა „დონ ჟუანი“ იხილა, აღფრთოვანებულმა განაცხადა: „ეს ჩემი თეატრია! თუმანიშვილი ჩემი რეჟისორია! აი, ამას ვუნოდებ ცოცხალ თეატრს! მოლიერს რომ ეს სპექტაკლი ენახა, კმაყოფილი დარჩებოდა და მადლობას გეტყვოდა.“

60 წლის მიხეილ თუმანიშვილი საკუთარ თეატრს ხელმძღვანელობს, საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტის წოდებაც მიანიჭეს, მისი შემოქმედება უკვე საკავშირო საზღვრებს გასცდა და მსოფლიო აღიარება მოიპოვა, სახლშიც მშვიდი გარემოა – მზრუნველი მეუღლე, შვილი, სიძე, უსაყვარლესი შვილიშვილები – ყველა მასზე ზრუნავს და თავს ევლებს. შიგადაშიგ გული აწუხებს, უფრო იოლად იღლება, ვიდრე უწინ, მაგრამ ეგ არაფერია, მთავარია, ისევე თავის სათაყვანებელ საქმეს – თეატრს ემსახურება. მიხეილ თუმანიშვილი თავისი ცხოვრების სწორედ ასეთ ეტაპზე დგამს წარმოდგენას, რომელსაც თავის ერთ-ერთ უსაყვარლეს ქმნილებად მიიჩნევდა – „ჩვენი პატარა ქალაქი“.

პიესაზე მუშაობას ეროსისთან ერთად შეუდგა – სურდათ დაეღვათ სპექტაკლი წარსულზე, განვლილ ცხოვრებასა და განცდებზე, სიკვდილსა და სიყვარულზე... მიშამ ამ ნაწარმოებში რაღაც ძალიან თავისი, პირადი დაინახა – ეს ნინელიზე და ჩემზეა, ჩვენი სევდიანი ისტორიაა – მიაწერა სარეჟისორო ექსპლიკაციის ერთ გვერდს. გადანწყდა, თორნთონ უაილდერის პიესისთვის ქართული ჟღერადობა მიეცათ და ეს მისია რეზო გაბრიადეს დააკისრეს, რომელმაც ამერიკის ერთი პატარა ქალაქის ამბავი გადმოაქართულა, უფრო სწორად კი – გადააქუთაისურა და განუმეორებელი, იმერული სული შთაბერა. ეროსის საოცრად მოსწონდა პიესის გაბრიადისეული ვარიანტი, სპექტაკლში მას რეჟისორის ხანში შესული თანამემწის როლი უნდა შეესრულებინა. გატაცებით მუშაობდა, ცდილობდა იმხანად მოძალებული დარდი და მარტოობის განცდები საქმით გაექარვებინა... სამწუხაროდ, ამ როლის თამაში არ დასცალდა...

ეროსის გარდაცვალების შემდეგ, მიშას კიდევ უფრო გაუმძაფრდა ამ

პიესაზე მუშაობის წყურვილი. ეროსის როლზე მათი საერთო მეგობარი და ძველი თანამოაზრე – გიორგი გეგეჭკორი მიიწვია. მაინც დაიდგა ეროსისთვის ასე საყვარელი პიესა და შემქმნელებმა იგი სწორედ მის ხსოვნას მიუძღვნეს. „ჩვენი პატარა ქალაქი“ მიხეილ თუმანიშვილის უდიდესი შემოქმედებითი მწვერვალი გახდა.

ცხოვრების მიწურულს ხშირად ფიქრობდა განვლილ გზაზე: „რით ვარ მდიდარი? – 7 სპექტაკლი: „ადამიანებო, იყავით ფხიზლად!“, „როცა ასეთი სიყვარულია“, „ჭინჭრაქა“, „ანტიგონე“, „ესპანელი მღვდელი“, „ბაკულას ღორები“, „დონ ჟუანი“, „ჩვენი პატარა ქალაქი“. რატომ მაინცდამაინც ეს დადგმები? – ისინი, ფაქტიურად, ერთმანეთისგან განსხვავებული პატარა-პატარა სამყაროებია.“ ერთ დღეს აღმოაჩინა, რომ თეატრალურ სამყაროში, თურმე ყველაზე მსცოვანია, მისი თაობიდან უკვე ბევრი წავიდა იმ ქვეყნად. მუშაობა მაშინაც არ შეუწყვეტია, როდესაც 90-იან წლებში ქვეყანაში ყველაფერი აირია, ტყვიების ზუზუნს საოცრად რომანტიკული დადგმით უპასუხა

ში გაყინულ სარეპეტიციოში მუშაობისას ხშირად ხუმრობდა „ხეები ზეზეურად კვდებიანო.“

ერთხელ თავის მეგობარს, თეატრმცოდნე ნათელა ურუშაძეს, თითქოს ხუმრობით, ჰკითხა:

- როგორ ფიქრობ, ამ ქვეყნიდან რანაირად წავალთ?
- მე მგონია, რომ ჩემი და შენი სიცოცხლე გზაში დასრულდება – უპასუხა მოულოდნელი შეკითხვით ოდნავ დაბნეულმა ნათელამ.
- რომელ გზაში?
- რომელზედაც დავდივართ დაუსრულებლად: სახლიდან თეატრისკენ და პირიქით.

მიშას ასეთი ვარიანტი მოეწონა.

დიდმა რეჟისორმა ცხოვრება თითქოს მართლაც გზაზე დაასრულა – ახალი შემოქმედებითი მწვერვალისკენ მიმავალ გზაზე – ჩეხოვის „ალუბლის ბაღის“ დადგმას აპირებდა, მაგრამ ვერ მოასწრო – 75 წლის შეუჩერებელი მუშაობის შემდეგ, 11 მაისს მიხეილ თუმანიშვილის გულისცემა შეწყდა...

თეატრში თავადაც სულ ფეხით დადიოდა, ეს ჩვევა ახალგაზრდობიდან გამოჰყვა, სიამოვნებდა საყვარელ ქალაქში სეირნობა და ამ დროს თეატრზე ფიქრი.

– კიდევ ერთხელ მიუბრუნდა შექსპირის „ზაფხულის ღამის სიზმარს“. „ჩამოგეძინათ სკამებზე თითქოს და რაც აქ ნახეთ, სიზმარი იყო“ – ეუბნებოდა ზღაპრის დასასრულს მხიარული პაკი გათოშილ და ნახევრად მშიერ მაცურებელს, რომელიც სახლში ალბათ ფეხით, საუკეთესო შემთხვევაში კი, მეტროთი დაბრუნდებოდა. თეატრში თავადაც სულ ფეხით დადიოდა, ეს ჩვევა ახალგაზრდობიდან გამოჰყვა, სიამოვნებდა საყვარელ ქალაქში სეირნობა და ამ დროს თეატრზე ფიქრი. ბოლო წლებ-

„გადავდივარ დიდ ხიდზე. მალე მივადგები ძველი კინოსტუდიის ჭიშკარს და ტერიტორიას, რომელზეც დგას ჩვენი თეატრი. ახლა დავინახავ მსახიობთა ნაცნობ სახეებს. გავაღებ კარს, ჩვენ ერთად შევალთ შენობაში, სცენაზე ავალთ და დავინყებთ რეპეტიციას. მე თეატრში მივდივარ. სხვაგან, აბა, სად უნდა მივდიოდე?“

ანანო მირიანაშვილი

„ჩვენი პატარა ქალაქი“

ახალი მსახიობის მიღებისას, თავიანთ მოფიქრებულ, განსაკუთრებულ რიტუალებს ატარებდნენ – თეატრი ერთ-გვარი ტაძარი გახდა ახალგაზრდებისთვის, პედაგოგი კი – ამ ტაძრის უზენაესი ქურუმი.

თავის მრგვალ მაგიდასთან სკამზე მშვიდად ჯდება, საოცრად მობილიზებულია, ხსნის ჩანთას, იღებს პიესას და პატარა ზარს, თავის განუყრელ ჯოხს, კრიალოსანს. ზარს რეკავს და რეპეტიციაც იწყება...

ეს ნინელიზე და ჩემზეა, ჩვენი სევდიანი ისტორიაა – მიაწერა სარეჟისორო ექსპლიკაციის ერთ გვერდს.

იგი ყოველ რეპეტიციაზე მომზადებული მიდიოდა, მაგრამ მსახიობებთან ერთად თხზავდა თითოეულ მოვლენას, წარმოდგენის ფერსა და ჟღერადობას, გრძობათა ბუნებას... რეპეტიციის დაწყება მთელი რიტუალია: მიხეილ თუმანიშვილი სარეპეტიციო დარბაზში შედის,

სპექტაკლს სპექტაკლზე უშვებდნენ: „ესმერალდა“, „ბაკულას ღორები“, „საქმე“, „დონ ჟუანი“, შეგირდ რეჟისორთან დადგმები... ამ რეპერტუარით მოიარეს პეტერბურგი, მადრიდი, ედინბურგი, ინგლისი, ლათინური ამერიკა, პარიზი. მიშა იშვიათად მიჰყვებოდა